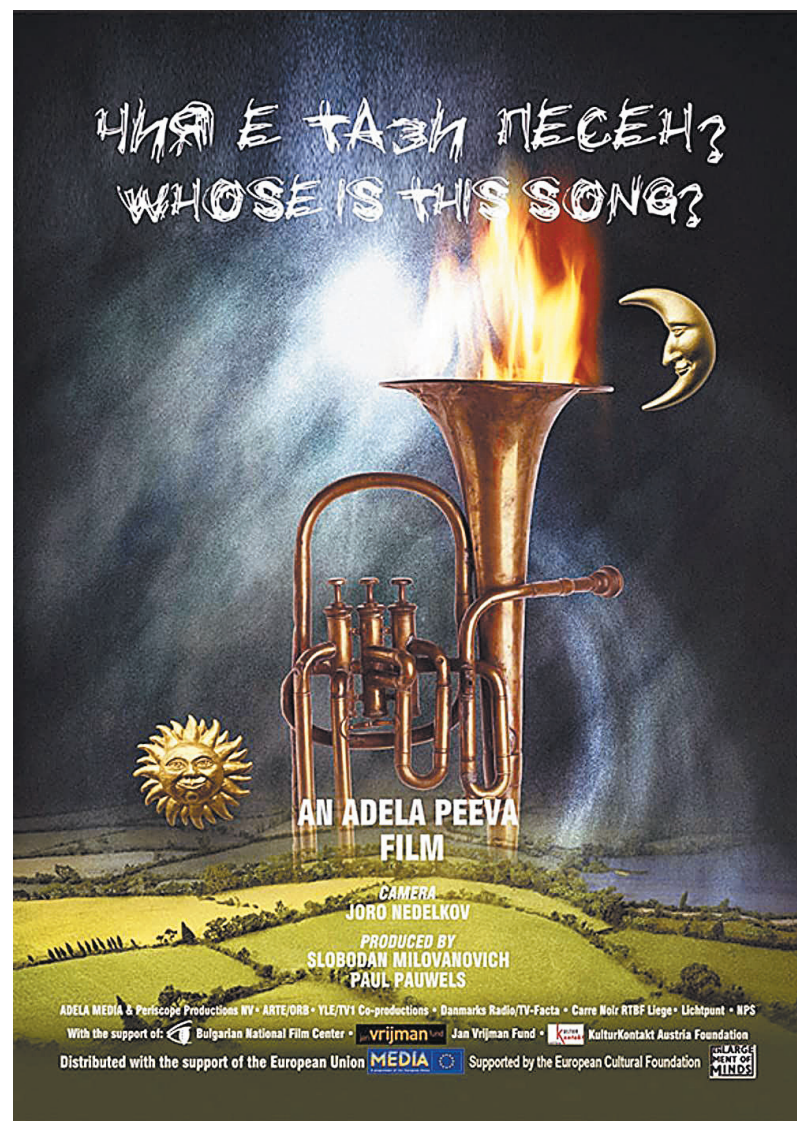

ΙΔΕΟΛΟΓΙΕΣ «ΑΠΟ ΞΕΝΟ ΤΟΠΟ»

Το εξώφυλλο του εθνογραφικού ντοκιμαντέρ της Peeva «Whose is this song?» (IMDb - Internet Movie Database)

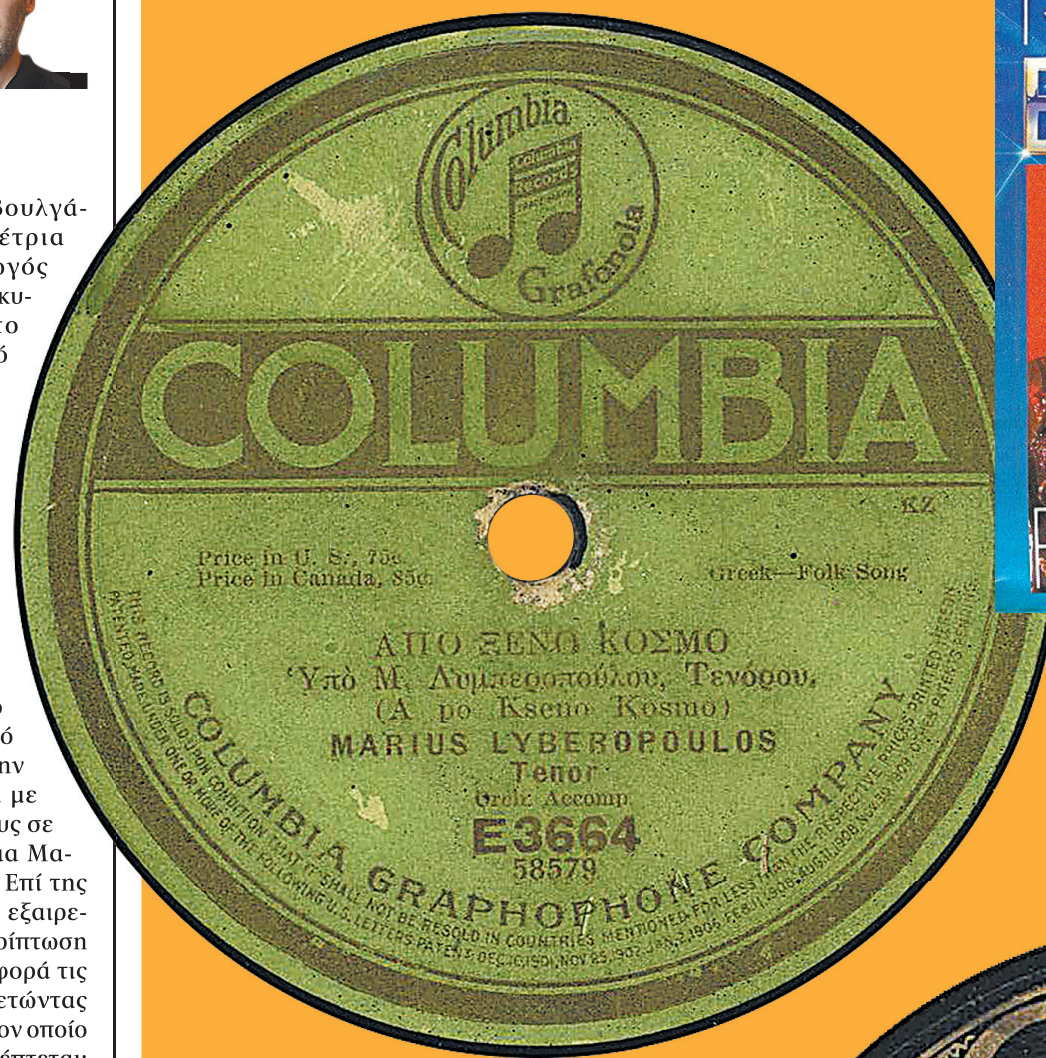
Αναλυτικές πληροφορίες, όπως επίσης και ηχητικά αποσπάσματα, μπορεί κάποια/ κάποιος να βρει στην ιστοσελίδα του Εικονικού Μουσείου Αρχείου Κουνάδη, στη διεύθυνση vmrebetiko.gr, στην καρτέλα του τραγουδιού «Από ξένο τόπο».

ΤΟΥ ΝΙΚΟΥ ΟΡΑΟΥΛΙΔΗ

Το 2003, η βουλγάρρα σκηνοθέτρια και παραγωγός Adela Peeva κυκλοφορεί το εθνογραφικό ντοκιμαντέρ με τίτλο «Whose is this song?». Η Peeva αναζητεί τις καταγωγές ενός μουσικού σκοπού, τον οποίο οικειοποιούνται διαχρονικά ποικίλες εθνοπολιτισμικές ομάδες, σε ένα εξαιρετικά ευρύ γεωγραφικό τόξο. Ο περίφημος αυτός σκοπός απαντά με πολλούς τίτλους. Στη σημερινή ελληνική πραγματικότητα είναι γνωστός ως τραγούδι, με τον τίτλο «Από ξένο τόπο κι από αλαργινό». Η Peeva ταξιδεύει από τόπο σε τόπο, εκκινώντας από την Κωνσταντινούπολη, και μιλάει με τοπικούς μουσικούς και κατοίκους σε Ελλάδα, Αλβανία, Βοσνία, Βόρεια Μακεδονία, Σερβία και Βουλγαρία. Επί της ουσίας, θέτει στο επίκεντρο ένα εξαιρετικά πολύπλοκο, αλλά σε κάθε περίπτωση ενδιαφέρον ζήτημα, αυτό που αφορά τις σχέσεις τέχνης-ιδεολογίας, μελετώντας έναν ιδιότυπο μουσικό εθνικισμό τον οποίο συναντά στις περιοχές που επισκέπτεται: σε κάθε τόπο, οι κάτοικοι όχι μόνο ισχυρίζονται ότι ο μουσικός σκοπός είναι δικός τους, αλλά φθάνουν ακόμη να υβρίζουν και να απειλούν με χειροδικία την Peeva, όταν αυτή ρωτά τη γνώμη τους σχετικά με τον ισχυρισμό μιας άλλης περιοχής, η οποία επίσης διεκδικεί την πατρότητα. Η Peeva, με έναν ξεχωριστό τρόπο, μας δείχνει τις δυναμικές και ακραίες πολλές φορές συμπεριφορές που απορρέουν από τους καλά εδραιωμένους εθνικισμούς των Βαλκανίων, επιλέγοντας να μπει μέσα στις σημερινές κοινωνίες, ώστε να παρατηρήσει τη λειτουργία του μουσικού σκοπού.

Για κάποια/κάποιον που επιθυμεί να δει σε βάθος την ιστορία της «περιπλάνησης» της μελωδίας θα πρέπει οπωσδήποτε να μελετήσει και το αναλυτικότατο άρθρο της Donna Buchanan («Oh, Those Turks!» – *Music, Politics, and Interculturality in the Balkans and Beyond*, 2007). Η Buchanan, χρησιμοποιώντας μια πλειάδα γραπτών κυρίως πηγών αναλύει τόσο το ιστορικό της οικειοποίησης όσο και τους τρόπους επιτέλεσής του, τα ετερόκλητα αισθητικά πλαίσια και τις πρακτικές εκτέλεσης των μουσικών. Αναφέρεται διεξοδικά σε δύο ακόμη μεγάλες μουσικές οικογένειες: την εβραϊκή και την αραβική, με ξεχωριστές

Η ηχογράφιση του Λυμπερόπουλου στην Αμερική, το 1917 (Εικονικό Μουσείο Αρχείου Κουνάδη)

Το εξώφυλλο της ταινίας «Ταϊ» (Cinestaan - Indian Cinema)

Το εξώφυλλο του «Rasputin» (discogs.com).

Η ηχογράφιση της Καραγιάννη στην Αμερική το 1928 (Εικονικό Μουσείο Αρχείου Κουνάδη)

αναφορές στις εκδόχές που συναντάμε στην Αμερική από μετανάστες μουσικούς.

Ιδιος στίχος - διαφορετική μελωδία

Στα ελληνικά, ο σκοπός έχει πολλές «ζωές», παράλληλες, οι οποίες συχνά περιπλέκονται. Ηχογραφήθηκε με πέντε διαφορετικούς τίτλους:

- «Από τας Αθήνας»: στην Κωνσταντινούπολη το 1905 και το 1906.
- «Από ξένο κόσμο»: στη Νέα Υόρκη το 1917.
- «Από ξένο τόπο»: στην Αμερική το 1920, στην Αθήνα το 1922 και το 1939.
- «Έχασα μαντίλι»: στην Αθήνα το 1926, το 1927 και το 1934 και στη Νέα Υόρκη το 1928.
- «Ο Βαγγέλης»: στη Νέα Υόρκη το 1928.

Στις ηχογραφήσεις αυτές εκτελέστηκε με μαντολίνα, αρμόνικες, κιθάρες, πιάνο, βιολιά, φλόουτα, κλαρίνα, σαξόφωνα. Ασχολήθηκαν μαζί του πρωταγωνιστές από ποικίλα ειδολογικά ρεύματα, ελαφρά, λόγια, λαϊκά. Μέχρι και το 1922 ο σκοπός ηχογραφείται με τους στίχους «Από τας Αθήνας» και «Από ξένο τόπο», με εξαίρεση την ηχογράφιση της Κυριακούλας Αντωνοπούλου στην Αμερική το 1920, η οποία τραγουδάει διαφορετικά λόγια:

Από την Αθήνα (ή από τας Αθήνας) όταν πέρασα
είδα μια στο παραθύρι δεν με λες γιατί
με παράπονο στα χείλη αχ αμάν γιατί

Από ξένο τόπο κι από αλαργινό
ήρθε ένα κορίτσι τζόγια μ' δώδεκα χρονώ

Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις χρησιμοποιείται μελωδία-αρμονία σε περιβάλλον Χιτζάζ-Χιτζασκιάρ. Η εκδοχή αυτή δεν έχει καμία σχέση με τον οικουμενικό σκοπό που αναφέραμε στην αρχή. Πρόκειται για διαφορετικό τραγούδι. Ή μάλλον, το σημερινό «Από ξένο τόπο» είναι ένα άλλο τραγούδι, σε σχέση με αυτό που αρχικά τραγουδήθηκε στην ελληνόφωνη ιστορική δισκογραφία.

Από το 1926 και έπειτα το συναντάμε και ως «Έχασα μαντίλι», ηχογραφημένο στην Αθήνα και στη Νέα Υόρκη. Από εδώ και στο εξής το τραγούδι θα χρησιμοποιεί διαφορετικούς στίχους και διαφορετική μελωδία και αρμονία. Ούτε και αυτή η εκδοχή σχετίζεται με τον οικουμενικό μας σκοπό. Πολύ αργότερα, όμως, και αυτοί οι στίχοι τραγουδήθηκαν με τη γνωστή μελωδία:

Έχασα μαντίλι μ' εκατό φλουριά
κ' ήμαθα πως το 'βρε μια μπουρνοβαλιά (ή η κόρη του παπά)

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν δύο εκδόχές. Η πρώτη ηχογραφήθηκε το 1928 στη Νέα Υόρκη, με τον τίτλο «Ο Βαγγέλης». Πρόκειται για τη μία και μοναδική περίπτωση, με τα μέχρι τώρα ευρήματα και μέχρι τη δεκαετία του 1950, όπου ακούγεται ο περίφημος οικουμενικός σκοπός, με

ορισμένες διαφοροποιήσεις στην αρχική μελωδία των στίχων:

Ακούσατε τι γένηκε στις Πάτρας τα χωριά
εντύθηκε μια νέα μια μικρούλα με τα ευρωπαϊκά.

Η δεύτερη ενδιαφέρουσα εκδοχή μετά το 1926 ηχογραφήθηκε στην Αθήνα το 1939, ως «Από ξένο τόπο». Στην περίπτωση αυτή το κομμάτι φαίνεται ως δημιουργία του Γιώργου Ροβερτάκη, αλλά παρουσιάζει μια νέα, διαφορετική από τις προηγούμενες τρεις, μελωδία και αρμονία. Σε αυτή την περίπτωση, η δωδεκάχρονη μετατρέπεται σε εικοσάχρονη, και το δεύτερο ημιστίχιο τραγουδιέται πρόμο-σεκόντο στις φωνές.

Από ξένο τόπο κι από μακρινό
είδα ένα κορίτσι είκοσι χρονώ.

Πρώτη φορά ως Üsküdar

Περίπου το 1951, η Βιργινία Μαγκίδου ηχογραφεί στην Αμερική, με ορχήστρα μπουζουκίων, το τραγούδι με τίτλο «Εσκουτάρι». Πρόκειται για την κοντινότερη εκτέλεση στη σημερινή ελληνική πραγματικότητα, με σαφή αναφορά στην περιοχή Üsküdar της ασιατικής Κωνσταντινούπολης, που αποτελεί και την ονομασία με την οποία ο σκοπός είναι γνωστός στο τουρκόφωνο ρεπερτόριο. Ο στίχος, όμως, δεν είναι αυτός του «Από ξένου τόπου».

Απ' την Πόλη είμαι εγώ μέσα απ' το χωριό
μέσα από το Σκούνταρι κάποιον αγαπώ.

Ο μουσικός σκοπός του «Από ξένου τόπου» είναι ένας από τους αμέτρητους σκοπούς που διακινούνται διαχρονικά από τόπο σε τόπο. Μετά την πτώση των μεγάλων αυτοκρατοριών, οι σκοποί αυτοί εθνικοποιήθηκαν στη νέα πραγματικότητα των εθνών-κρατών, και συχνά δίνουν αφορμή για έντονα debates, έχοντας στο επίκεντρο την καταγωγική κτήση: «είναι δικό μας». Εκτός από τις περιοχές που αναφέρουν οι Peeva και Buchanan ότι εντόπισαν τον σκοπό, αξίζουν να αναφερθούν δύο ακόμη περιπτώσεις, οι οποίες αντικατοπτρίζουν γλαφυρά τη δυναμική τέτοιων μεγάλων και ζωντανών hits, αλλά και τη διεισδυτικότητά τους.

Το 1956, η ινδική βιομηχανία του Bollywood παρουσιάζει την ταινία «Ταϊ». Σε ένα σημείο ο Yogi, ο ήρωας της ταινίας, τραγουδάει το τραγούδι «Jhoom Jhoom Kar Chali Akele!». Πρόκειται για το γνωστό μας «Από ξένο τόπο». Ο σκοπός, όμως, φαίνεται πως ηχογραφήθηκε ήδη από το 1932-1933 πιθανόν στο Μπανγκλαντές, ως «Shukno Patar Nupur Paye».

Το 1978, οι Boney M κυκλοφορούν το, ιστορικό πια, «Rasputin» (του οποίου η μουσική αποτέλεσε πηγή έμπνευσης ακόμη και για οπαδικά συνθήματα, αλλά και για σάτιρα, όπως στην ταινία «Αλαλούμ» του Χάρρυ Κλυνν, και στη σκηνή με τον ευφάνταστο χαρακτήρα JR). Στο δεύτερο μισό του κομπλέ, κάποια/κάποιος μπορεί να ακούσει τον σκοπό μας, σε μία από τις πλέον ενδιαφέρουσες οικειοποιήσεις.

4 ΜΟΥΣΙΚΟΙ ΜΥΘΟΙ

ΜΙΑ ΝΕΑ ΣΕΙΡΑ ΜΕ ΜΥΘΟΥΣ, ΠΑΡΑΝΑΓΝΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΕΣ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΟΦΩΝΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΟΛΟΓΙΑΣ